

ידושלמי אקטואלי

יו"ל ע"י "בית המדרש למגידי שיעורים בדף היומי", כפר גנים ג' פתח תקוה

גליון מס' 20 | פרשת לך לך | י' חשוון תשע"ז

אמירת 'אבותינו' בתפילה ובמצוות בגרים

"והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך" (יז ה')

תשפו) שבעיר וורצבורק מנעו גר מלהיות ש"ץ משום שאינו יכול לומר אלוקי אבותינו, ור' יואל התיר משום דבגמ' איתא דהלכה כר' יהודה משום דכתיב כי אב המון גוים נתתיך, וכיון שהאמוראים פוסקים כר' יהודה דלא כמתני' הכי נקטינן.

ומצאתי באגרות הרמב"ם (מהדורת לפסא ס"י קנח) שהשיב לר' עובדיה הגר, על שאלתו אם הגר מתפלל ומברך אלוקינו ואלוקי אבותינו ואשר בחר בנו ושעשה ניסים לאבותינו, וכתב הרמב"ם יש לך לומר הכל ואל תשנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל אזרח מישאל כך ראוי לך לברך ולהתפלל, שכל מי שנתגייר עד סוף כל הדורות וכל המייחד שמו של הקב"ה מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה הוא ובני ביתו כולם, לפיכך יש לך לומר אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך.

ובשו"ע (סי' נג ס' יט) כתב 'יש המונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם', וביאר המשנ"ב דיכול לומר אלוקי אבותינו דאברהם נקרא אב המון גוים מפני שלימד לכל העולם אמונת ה', אמנם החוות יאיר בספרו מקור חיים (אות יט), מצדד להחמיר שלא יהיה ש"ץ, אך האחרונים לא ס"ל כוותיה.

ברכת המזון - כמח' לענין תפילה כן חלקו ר"ת ור"י לענין ברכת המזון שר"ת לא היה מניח אפי' לגר גמור לברך ברכת המזון שאינו יכול לומר שהנחלת לאבותינו וכ"כ בה"ג, אך ר"י כתב שיכול לברך ולומר שהנחלת לאבותינו דכתיב כי אב המון וכו' מתחילה אב לארם ומכאן ואילך אב לכל העולם, ובאגור (סי' רמח) ביאר שר"ת לא היה מניח לגר לעשות זימון ולהוציא את כולם יד"ח משום שכשמברך יחסר מהברכות אותן תיבות ולדידהו משנה ממשטבע שטבעו חכמים בברכות. וכתב ב"י (סי' קצט) אם לאחר שענו לזימון המשיכו כ"א לבדו אף לר"ת יכול לזמן, אמנם הרמב"ן והרמב"ם והרשב"א פסקו כדעת ר"י, וכ"פ בשו"ע (קצט ס"ד) גר גמור מזמנין עליו ויכול לברך ברכת המזון ולומר על שהנחלת לאבותינו, ובמשנ"ב הוסיף דיכול אף להוציא אחרים יד"ח משום שלאברהם ניתנה הארץ למורשה ואברהם נקרא אב המון גוים ומשום כך יכול לומר הנחלת לאבותינו.

שעשה ניסים - כתב בכנסת הגדולה (סי' תרעו) שיכול הגר לומר שעשה ניסים לאבותינו וכדברי הרמב"ם באיגרותיו (הו"ד לעיל), אך אם רצה לומר שעשה ניסים לישראל רשאי לומר כן.

רש"י פירש על פס' זה 'לשון נוטריקון של שמו, ור"ש שהיתה בו מתחילה שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו, ועכשיו אב לכל העולם.

מלבד ביאור הפס' על דרך נוטריקון, ישנם השלכות הלכתיות הנלמדות מדרשה זו שאברהם הינו אב לכל העולם כולו.

קריאה בהבאת ביכורים - במש' (פ"א דביכורים ה"ד) איתא 'אלו מביאין (ביכורים) ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא שאין יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו, ובירושלמי (שם) תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא, מה טעם, 'כי אב המון גוים נתתיך', לשעבר היית אב לארם ועכשיו מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים, ר' יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה, אתא עובדא קומי דר' אבהו ואורי כר' יהודה.

נמצא שהתנא במשנה סובר שאין גר קורא נוסח הביכורים משום שאינו יכול לומר לאבותינו, אך ר' יהודה ס"ל כיון שאברהם הוא אב לכל הגוים שייך שאף הגר יאמר לאבותינו וכוונתו לאברהם אבינו, וכן פסק הירושלמי.

חלקו הראשונים (הו"ד ב"ב פא. תוס' ד"ה למעוטי) כמאן פסקי' הלכתא דר"ת ס"ל דהלכה כסתם משנה דגר מביא ואינו קורא מפני שאינו יכול לומר לאבותינו, אך ר"י ס"ל דהלכה כר' יהודה החולק על המש' וגר מביא וקורא שיכול לומר לאבותינו, וכן פסק הרמב"ם (ביכורים פ"ד ה"ג) כר' יהודה דגר מביא וקורא משום שיכול לומר לאבותינו דאברהם אב לכל הגוים.

והנה התורה תמימה (פרשת כי תבא) הביא ראייה לשיטת ר"י מהא דגר עושה פסח כישאל, ואיתא בסוף פסחים (קטז:): רשב"ג אומר כל שלא אמר ג' דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו, פסח שהיו אוכלים אבותינו וכו' וכן מצה ומרור, ולא מצאנו שהגר יאמר ההגדה בנוסח אחר, ע"כ שגם בגר שייך לומר לאבותינו. {אמנם לענ"ד יש לדחות דבמש' איתא שצריך לומר פסח מצה ומרור, וכל ההמשך פסח על שום מה וכו' הוא נתינת טעם והסבר למה צריך לאומרם, ואינו צריך לומר נוסח זה, וכן פירש רשב"ם (שם), וא"כ אין ראייה שבגר שייך לאבותינו}.

תפילה - בהמשך המש' בביכורים איתא דכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלוקי אבות ישראל, וכשהוא בביה"כ אומר אלוקי אבותיכם. עפ"י מש' זו כתב המרדכי (פ"ק דמגילה אות

לע"נ
שמעון בן סוליקה ז"ל
הונצח ע"י
משפחת דהן

לע"נ
רבקה וייסטון
בת
ר' יהושע העשיל ז"ל
הונצחה ע"י המשפחה

קרן דניאלי
לזכר דניאל זונפלד ע"ה
הונצח ע"י קרן דניאלי
לע"נ של הר"ר אברהם גליק ז"ל

מרכזיותה של ארץ ישראל - יסוד לימות הגשמים

הרב אברהם בלאס שליט"א

לא מדובר פה בשאלת גשמים אלא בתענית לאחר הפסח. רבי התיר לבני נווה שסבלו מבצורת לעשות תענית, ובלבד שלא ישנו מהמטבע של התפילה.

והשאלה המתבקשת היא היכן יבקשו בני נווה גשם בתפילתם? רבי ירמיה סבר שמן הסתם יבקשו גשם בברכת 'שומע תפילה', שהרי תמיד אפשר לבקש בקשה ב'שומע תפילה', ואין בכך כל שינוי ממטבע התפילה.

אמר לו רבי יוסי: אם יזכירו ב'שומע תפילה' זהו נחשב שינוי ממטבע של תפילה בימות הקיץ, שהרי אם שכחו לשאול בחורף את הגשמים ב'ברך עלינו' אפשר לתקן זאת ולשאול גשמים ב'שומע תפילה', והרי דין 'שומע תפילה' כדין 'ברך עלינו'. כלומר, מי ששאל גשמים בברכת 'שומע תפילה' כאילו שאל גשמים בברכת 'ברך עלינו', ואי אפשר לבקש גשמים בחוץ לארץ כאשר בארץ ישראל נמצאים בעונת הקיץ. אם כן, לדעת רבי יוסי, היכן אומר שליח הציבור את בקשת התפילה?

והתשובה היא בתוך שש הברכות שמוסיפים בתענית, שכן בתענית ציבור מתפללים עשרים וארבע ברכות. (ויחיד שאין לו שש מותר לו לשאול גשמים ב'שומע תפילה',

שכן יחיד מבקש צרכיו בשומע תפילה ואלו צרכיו הם).

לפי סוגית הגמרא אנו למדים שרבי יוסי (שלפי מהלך הגמרא הלכה כמותו) לא היה מוכן להסכים בשום פנים ואופן ששליח ציבור יבקש גשמים ב'שומע תפילה'.

שליח ציבור שמבקש גשמים ב'שומע תפילה' משמיע אמירה ציבורית המנוגדת לאמירה הציבורית שבארץ ישראל, וממילא יש כאן שינוי ממטבע של תפילה.

שליח ציבור יכול לבקש גשם רק ב'מחלקת חריגים' - שש ברכות שמוסיפים בתפילת תענית^[2].

ובספר משנת רבי אליעזר (פרק ג) מצאנו: "...הוכיח את השארית שנשתקעו בארצות שבים, על ידי שאינן זוכרין בית המקדש. ובמה הן צריכין לזכרו?

אפילו בני מזרח, אפילו הנדויים באיי הים, צריכין לגשמים בתקופת תמוז, אינן שואלין את הגשמים אלא בעת שארץ ישראל צריכין להן. שאם תאמר ישאלו בעת שהן צריכין להן אפילו בימות החמה, נמצאו רואין את עצמן כאלו הן בארץ שלהן. אלא יהו רואין את עצמם כאילו הן באכסניא, ולבם מכוון לארץ ישראל ושאלתן בעונתו. אם כן היכן שואלים את הגשמים כשיצטרכו להן? - ב'שומע תפילה', כל יחיד ויחיד לעצמו".

רעיונות לפרשת השבוע

ארץ ישראל - ארץ החיים

ירושלמי ברכות ב, ח, ירושלמי כלאים יא, ג, ירושלמי מועד קטן ג, א - ארץ ישראל נקראת אם.

בבבלי (תענית יד:) מסופר שבני נווה^[1] שלחו לשאול את רבי: כיון שבתקופת תמוז צריכים אנו לגשם האם כיצד ננהג כיחידים ונבקש את הגשמים בברכת 'שומע תפילה', או צריכים אנו לנהוג כרבים ולבקש על הגשמים בברכת 'ברך עלינו'? ענה להם רבי שעליהם לנהוג כיחידים, ולבקש על הגשמים בברכת 'שומע תפילה'.

מביאה הגמרא ברייתא החולקת על רבי: "אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן". הבבלי קובע שזו מחלוקת תנאים. (ישנה גם מחלוקת אמוראים בנושא והלכה נפסקה כרבי). לפי הברייתא החולקת על רבי, ישנו הבדל בין זמן שישראל על אדמתם - מצב בו בני חוץ לארץ נחשבים כיחידים, ושואלים גשמים ב'שומע תפילה', לבין זמן בו רוב ישראל בגלות, שאז הם נחשבים לרבים. בשעה שרובו של הישוב היהודי מרוכז בארץ ישראל, מסכימים כולם שכל יהודי שנמצא בגלות הרי הוא בחינת יחיד. השאלה היא מה קורה במציאות של גלות מאסיבית, במציאות שלצערנו רוב העם היהודי נמצא מחוץ לארצו?

במציאות כזו סובר רבי יהודה שכל גלות משמשת מרכז בפני עצמו. רבי חולק על תפיסה זו, וקובע שגם במציאות שרוב ישראל בגלות הרי זו מציאות זמנית. ארץ ישראל לא מפסיקה להוות מרכז, וממילא תמיד יהודים בגלות נחשבים יחידים.

נפסקה הלכה בבבלי כרבי, שיש חשיבות מכרעת למרכזיותה של ארץ ישראל גם במציאות של גלות מאסיבית, אולם אין להתעלם מכך שישנה דעה חולקת.

בירושלמי (תענית א, א) מוצגת הסוגיא בצורה שונה במקצת.

"בני נווה צרכון למיעבד תעני בתר פסחא (-בני נווה צרכו לתענית לאחר שלא ירדו להם גשמים לאחר פסח) אתון ושאלון לרבי. אמר לון רבי: לכו ועשו, ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפילה (-באו ושאלו את רבי. אמר להם רבי: לכו ועשו, ובלבד שלא תשנו מטבע של תפילה). היכן הוא אומר זה? - ר' ירמיה סבר מימר (-סבר לומר) אומר זה בשומע תפילה. אמר ליה ר' יוסי: לא אמר רב זעורה בשם רב חונה לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומר זה ב'שומע תפילה', ואמר לון (-לנו) רבי לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפילה! על דעתיה (-לפי דעתו) דרבי יוסי היכן הוא אומר זה? בשש שהוא מוסיף. עד כדון (-כל זה) ציבור שיש לו שש. יחיד שאין לו שש? אמר רבי חנינה: לא כן אמר רבי זעורה בשם רב חונה, יחיד תובע בשומע תפילה ואלו צרכיו הם".

בראשית יב, א: "ויאמר ד' אל אברם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך".

תפקיד האם הוא לעודד את הבן לצעוד קדימה, לעזור לו להוציא את כוחות החיים הטמונים בו מן הכוח אל הפועל, ואף להעניק לו כוחות חיים, כוחות של רצון ושמחה.

כך גם ביחס שבין ארץ ישראל לעם ישראל. החיים בארץ ישראל מעניקים לעם ישראל כוחות חיים מיוחדים, ועוזרים לכל אחד מישראל לגלות את הנקודות המיוחדות שבו ולהוציאן מן הכח.

אברהם - אב המון גויים

אל הפועל. **יסוד** זה נרמז בפסוק בו הקב"ה מצווה את אברהם ללכת לארץ ישראל. הפסוק מסיים: 'אל הארץ אשר אראך'. 'אראך' אין פירושו רק 'אראה לך'. לביטוי 'אראך' ישנה משמעות נוספת - 'אראה לך את עצמך'. רק בארץ ישראל יכול היהודי לגלות את כוחות החיים שבו.

היהדות אינה מצטמצמת לעם ישראל בלבד. תפקידו של אברהם אבינו הוא להפיץ את האמונה בקב"ה לכל באי עולם, וזאת, כמובן, דרך עם ישראל. אברהם אבינו אינו רק אב לישראל אלא גם אב לכל הגרים.

בראשית יז, ה: "ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך".

ירושלמי ביכורים א, ד: "תני בשם רבי יהודה: גר עצמו מביא [-ביכורים] וקורא. מה הטעם? 'כי אב המון גויים נתתיך' - לשעבר היית אב לארם, ועכשיו אתה אב לכל הגויים".

[1] בדפוסים בבבלי ובירושלמי מובא 'בני נינוה', אולם הנוסח הנכון הוא 'בני נווה', כיון שבני נינוה שכנו על נהר חידקל ולא נזקקו לגשם. כנראה נווה היתה בירת הבשן.
[2] בשעה שיחיד מתפלל ברור הדבר שיכול הוא לבקש גשם בקיץ בברכת 'שומע תפילה'.

הפרשה בירושלמי

אברהם ולוט - החיבור והפרידה

לארץ ישראל, נתעשר בזכותו, הצילו מן השבי והחזיר רכושו, ניצל ממהפכת סדום בעבור אברהם.

מובא בשם רבי חיים מצ'רנוביץ, מתוך משלי חסידים על התורה של הרב דוד זריצקי, על שני שותפים עתירים בנכסים חיו בעיר אחת. אחד מהם היה גומל חסדים ונותן צדקה, ומפזר את ממונו לעניים, ובשל זאת נתן לו ה' הצלחה וכל מה שניסה הצליח. וכל האנשים סביבו - כולל גם השותף שלו - היו בטוחים כי שני השותפים ביחד הינם ברי מזל גדולים וההצלחה מאירה להם פנים כאחד.

כעבור זמן מה, נפרדו השותפים וכל אחד מהם הקים עסק משלו. הראשון הצליח מאוד גם בעסק השני אך השני ירד פלאים עד שהגיע לפת לחם. אז התברר שלמעשה מזלו וברכתו של הראשון היא שהביאה להם את הצלחתם.

כך היה גם עם אברהם ולוט. כשלוט גר עדיין עם אברהם חשבו כולם ששניהם צדיקים. אולם לאחר שנפרדו מיד כתוב 'ויסע לוט מקדם - שאמר 'אי אפשי לא באברהם ולא באלוקיו'. אז ראו כולם שכל מה שהיה ללוט היה בזכות אברהם וראו את ההבדל בינם.

ולימים, התיקון עוד יבוא בעת שרות המואבייה עוד תדרוש מנעמי ללכת עימה לבית לחם באומרה 'עמך עמי וכו', ורות דבקה בה. בסופו של עניין דווקא רות המואבייה שהיא מצאצאי לוט, והיא שחז"ל מכנים אותה 'אימה של מלכות' היא עוד תזכה לראות במלכות נינה, שלמה. ואת בית המקדש עומד על תילו הרי לך דבקות נצח באברהם ובאלוקיו.

בירושלמי נזיר דף כג: דרש רבא ואיתימא רבי יצחק מאי דכתיב לתאוה יבקש נפרד ובכל תושיה יתגלע, לתאוה יבקש נפרד זה לוט.

החיבור והפרידה בין אברהם ללוט באו לידי ביטוי בתורה באופן שמתואר במדרש בבראשית רבה שם כתוב שלוט הוא בנו של הרן, אחי אברם, אשר מת בחרן. הוא יוצא לארץ כנען יחד עם בני ביתו של אברם. והמדרש קושר את הפסוק 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד' עם הכללת לוט בשיירה. שהוא עתיד היה להיות היורש של אברם, וזהו א"כ החיבור.

והפרידה מתוארת גם היא במדרש שהמדרש מסביר את הרקע לסכסוך בין רועי לוט לבין רועי אברם, סכסוך שבעטיו נאלצו להפרד שניהם שכתוב ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט. רבי ברכיה בשם רבי יהודה ב"ר סימון אמר: בהמתו של אברהם אבינו הייתה יוצאה זמומה ובהמתו של לוט לא הייתה יוצאה זמומה. היו אומרים להם רועי אברהם: הותר הגזל? היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקב"ה לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, למחר הוא מת, ולוט בן אחיו יורשו, ואין אכלין מדידהון אינון אכלין. אמר להם הקדוש ברוך הוא כך אמרתי לו-לזרעך נתתי-אימתי, לכשיעקרו שבעה עממים מתוכה והכנעני והפריזי אז יושב בארץ.

עוד הביא המדרש שקלסתר פנים של אברהם ולוט היו דומה זה לזה, לפיכך אמר לו אברהם, אנשים אחים אנחנו, ולוט התעשר בזכותו של אברהם, שכל מי שדבק בצדיק זוכה להיות כמותו. ארבעה דברים טובים היו ללוט בזכות אברהם, הלך עמו

עורך: ראש בית המדרש הרב ישראל מאיר ריאני שליט"א

חברי המערכת: הרב איתמר נגר | הרב מאיר וולברשטיין | הרב מרדכי הרבסט | הרב נפתלי וסרמן

כתובת האתר: www.lomdimyerushalmi.org